

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Universiteitsforum Plein (Gent, Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2022J296
Oktober 2022

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 2: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Colofon

Ruben Willaert nv
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Wouter Van Goidsenhoven

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2022

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Programma van maatregelen.....	6
1.1	Administratieve gegevens	6
1.2	Synthese	7
1.3	Gemotiveerd advies.....	8
1.4	Afweging onderzoekstechnieken.....	9
1.5	Afbakening.....	10
2	Onderzoeksvragen.....	10
3	Methode en strategie	11
3.1	Randvoorwaarden uitbraak verharding.....	11
3.2	Prospectie met ingreep in de bodem.....	11
3.3	Eindcriteria en uitzonderingsmodaliteiten	13
3.4	Competenties	13
3.5	Vondsten	13
4	Bibliografie.....	14

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....	7
Figuur 2: Voorstel proefputten weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....	12

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	6
--	---

1 Programma van maatregelen

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) Het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	OE/ERK/Archeoloog/2015/00069	
b) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de erkende archeoloog	Ruben Willaert NV Ten Briele 14 bus 15 8200 Sint-Michiels-Brugge	
c) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Gent
	Deelgemeente	/
	Postcode	9000
	Adres	Sint-Pietersnieuwstraat 41 9000 Gent
	Toponiem	Universiteitsforum Plein
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 104950$ $Y_{\min} = 193022$ $X_{\max} = 105081$ $Y_{\max} = 193111$
d) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Gent, Afdeling 5, Sectie E, nr. 402z Figuur 1	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

1.2 Synthese

De opdrachtgever plant het uitbreken van de bestaande verharding en de heraanleg van het plein aan het Universiteitsforum in de Sint-Pietersnieuwstraat te Gent. Het projectgebied heeft een totale oppervlakte van ca. 1984 m² en is integraal verhard. Het merendeel van de geplande ingrepen bereikt een diepte van ca. 50 cm onder het huidige maaiveld. Hierbij worden bestaande leidingen en infiltratiekratten hergebruikt. Er worden echter ook twee plantvakken aangelegd die een uitgraving van ca. 1,5 m onder het huidige maaiveld inhouden. Het grootste, centrale plantvak heeft een oppervlakte ca. 225 m². Het kleinere plantvak in het zuiden heeft een oppervlakte van ca. 35 m².

Het onderzoeksgebied is gelegen op de noordelijke flank van de Blandijnberg, een getuigenheuvel die het landschap van Gent domineert. Ten oosten van het onderzoeksgebied loopt de gekanaliseerde Nederschelde. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer bestaand uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen tot vroeg-Holocene. De bodemkaart geeft ter hoogte van het onderzoeksgebied geen informatie weer met betrekking tot bodemopbouw en bewaringsomstandigheden. Het sediment bestaat normaliter uit zand.

Het onderzoeksgebied is gelegen in het voormalige Sint-Pietersdorp. De geschiedenis van Sint-Pietersdorp hangt zeer nauw samen met de geschiedenis van de Gentse Sint-Pietersabdij. De Sint-Pietersnieuwstraat gaat terug op een oude weg die de verbinding vormt tussen de Sint-Pietersabdij en de Sint-Baafsabdij. Op de Deventerkaart is te zien dat het onderzoeksgebied zich ten zuiden van het historische centrum van Gent bevindt, buiten de 11^e-eeuwse stadsomwalling. Op jonger kaartmateriaal is te zien dat het terrein zich wel binnen de 14^e-eeuwse stadsomwalling bevindt. Op het historische kaartmateriaal is te zien dat het terrein reeds bebouwd is sinds de 16^e eeuw. Op de kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw van na WOII is echter enkel in het uiterste zuiden van het terrein bebouwing afgebeeld binnen de contouren van projectgebied. Binnen de sequentie luchtbeelden is te zien dat het terrein reeds op het oudste luchtbeelden is verhard. Dit blijft ongewijzigd tot en met het beeld van 2000-2003. Op het luchtbeeld van 2008-2011 is binnen het onderzoeksgebied een torenkraan te zien die wordt gebruikt bij de constructie van het huidige Universiteitsforum. De

aanwezige verharding wordt ook gebruikt als werf- en stockagezone. Op het luchtbeeld van 2020 is de huidige situatie te herkennen.

In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische vindplaatsen gekend. Het merendeel van deze vindplaatsen betreffen resten van bewoning en artisanale activiteiten uit de late middeleeuwen en jongere perioden zoals muurresten, ophogingslagen, etc. In de Savaanstraat werden echter ook resten aangetroffen die wijzen op aanwezigheid in oudere perioden. Op een terrein gelegen aan de voet van de noordelijke helling van de Blandijnberg werden vondsten gerecupereerd die duidelijk wijzen op de aanwezigheid van bewoning in de omgeving tijdens de ijzertijd. Gezien de aanwezigheid van colluvium werden ook meerdere bodemprofielen gezet. Naast aanwijzingen voor aanwezigheid in de metaaltijden in de omgeving werd op het terrein ook een crematiegraf in kaart gebracht uit de Romeinse periode. Toevalsvondsten wijzen ook op aanwezigheid tijdens de Romeinse periode. Opmerkelijk was ook dat, naast resten uit late middeleeuwen en jongere perioden, de aanwezigheid van een loopgraafsegment uit de Eerste Wereldoorlog werd aangesneden kan worden als een oefenloopgraaf. Hoewel het zwaartepunt van de gekende waarden duidelijk te situeren is in de middeleeuwen en jongere perioden zijn er indicaties voor menselijke aanwezigheid op en rond de Blandijnberg sinds de metaaltijden.

Concreet dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. De verwachting bestaat uit sporen vanaf de metaaltijden. Met betrekking tot de aanleg van de nieuwe verharding wordt bijkomend onderzoek weinig zinvol geacht. Vanwege de beperkte diepte van de geplande ingrepen kan ter hoogte van deze nieuwe verharding uitgegaan worden van een in-situ bewaring van eventueel aanwezig erfgoed. Dit is echter niet het geval ter hoogte van de diepere ingrepen ter hoogte van de plantvakken. De meest geschikte onderzoeksmethode in een stedelijke context om de aanwezigheid van sporen te evalueren en de impact van de geplande werken hierop in te schatten is een proefputtenonderzoek.

1.3 Gemotiveerd advies

In deze sectie volgt een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen. Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is. Na dit gemotiveerd advies volgt het concrete programma van maatregelen.

1° de volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek:

Alle nuttige en noodzakelijke onderzoeken werden uitgevoerd.

2° de aanwezigheid van een archeologische site:

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan aangetoond worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied aanzienlijk is. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan onderstaande afgeleid worden:

- Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Gent en was reeds in de 14e eeuw opgenomen in het stadsweefsel van Gent. Onderzoek in de nabije omgeving wijst ook op een trefkans inzake resten uit ouder periodes.
- Historisch-cartografische bronnen geven doorlopend bewoning weer vanaf de 16e eeuw.

3° de waardering van de archeologische site:

Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat het plangebied zich mogelijk binnen een waardevolle archeologische site situeert. Bijkomend onderzoek met ingreep in de bodem ter hoogte van het grootste plantvak is noodzakelijk om een inschatting te kunnen maken van eventueel aanwezige relict en de impact van de geplande ingrepen hierop.

4° de impactbepaling:

Indien zich archeologische resten ter hoogte van de plantvakken bevinden, worden deze bedreigd door de geplande werken. Ter hoogte van deze zones kan vooralsnog niet uitgegaan worden van een in situ bewaring van eventueel aanwezig erfgoed. De overige ingrepen die een maximale diepte bereiken van

1.4 Afweging onderzoekstechnieken

Rekening houdende met de criteria uit de Code Goede Praktijk (CGP), hoofdstuk 5.2, werd de noodzaak tot verder vooronderzoek afgewogen:

- *Archivalisch onderzoek*: Bijkomend archivalisch onderzoek is in dit stadium van het onderzoek niet van toepassing. Aan de hand van het historisch kaartmateriaal is een duidelijk beeld verkregen van het onderzoeksgebied.

- *Landschappelijk bodemonderzoek* Cfr. CGP 7.3: Het landschappelijk bodemonderzoek heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname. Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is er geen specifieke verwachting naar een bewaarde paleobodem. De complexere stratigrafie kan beter in kaart gebracht worden door middel van gedegen profielregistratie i.p.v. puntwaarnemingen. Om die reden wordt er geen landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd.

- *Geofysisch onderzoek* Cfr. CGP 7.4: Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- *Veldkartering* Cfr. CGP 7.5: Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- *Verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek* Cfr. CGP 8.4 en 8.5: Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Het waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel reeds opgespoorde archeologische sites te evalueren door middel van boringen.

Vanwege de verstedelijkte context en bouwwerken in het verleden is er geen verwachting inzake in-situ bewaarde artefactenconcentraties.

- *Proefsleuven en proefputten* Cfr. CGP. 8.6: Het doel van een proefsleuven- of proefputtenonderzoek is een inschatting maken van de aanwezigheid van archeologisch erfgoed en de impact van de geplande werken hierop in te schatten door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat het plangebied zich binnen een mogelijk waardevolle archeologische site bevindt. Cartografische bronnen wijzen op doorlopende bewoning sinds de 16^e eeuw. Archeologisch onderzoek in de ruime omgeving wijst op aanwezigheid sinds de metaaltijden. Vanwege dit gegeven kan enkel geconcludeerd worden dat een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten, gezien de ligging van het plangebied in een stedelijke context met een mogelijk complexe verticale stratigrafie, de meest aangewezen methode is om de verstoringsgraad te evalueren, eventueel aanwezig erfgoed in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten.

De aanbeveling werd getoetst aan de vier criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

- mogelijk: De uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is mogelijk na de uitbraak van de reeds aanwezige verharding.
- nuttig: Er zijn geen argumenten om aan te nemen dat het terrein dermate verstoord is dat een prospectie niet zinvol zou zijn. De proefputten en proefsleuven brengen het archeologisch potentieel van het projectgebied in kaart. Hierop kan een gedegen beslissing genomen worden in functie van een eventueel verder onderzoek.
- schadelijk: Gelet op de aard van de werken, is eventueel aanwezig archeologisch erfgoed ter hoogte van de plantvakken bedreigd. Een onderzoek door middel van proefputten is, rekening houdende met het archeologisch potentieel van het projectgebied, de enige adequate manier om een inschatting te maken van het archeologisch bodemarchief.
- noodzakelijk: Gezien de omvang en aard van de geplande werken kan ter hoogte van de plantvakken vooralsnog geen scenario uitgeschreven worden waarbij eventueel aanwezig erfgoed in situ bewaard kan blijven. Terreinwaarnemingen zijn noodzakelijk.

1.5 Afbakening

Het proefputtenonderzoek heeft betrekking op de zones waar een plantvak wordt gerealiseerd. Waar de ingrepen beperkt blijven tot maximaal 50 cm onder het maaiveld kan redelijkerwijs uitgegaan worden van in-situ bewaring van eventueel aanwezig erfgoed. De onderzoekszone heeft een gecombineerde oppervlakte van ca. 260 m².

2 Onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te

bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen)

Bij het uitvoeren en uitwerken van de archeologische prospectie moeten minstens volgende vragen beantwoord worden:

- Hoe diep bevindt zich het archeologisch leesbare niveau?
- In hoeverre is het plangebied verstoord?
- Hoeveel archeologisch relevante horizonten kunnen onderscheiden worden?
- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Wat is de onderlinge samenhang tussen de sporen en structuren?
- Welke specifieke activiteiten (bewoning, ambachtelijke activiteiten) hebben binnen het onderzoeksgebied plaatsgevonden?
- Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor?
- Passen deze in de historische context van de locatie?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de datering en samenstelling van aangetroffen ophogingslagen?
- Hoe verhouden de waarnemingen zich tot het reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek binnen de projectgrenzen.
- Zijn de waarnemingen van die aard dat een vlakdekkend onderzoek zich opdringt? Wat is de ruimtelijke afbakening van het vervolgonderzoek? Welke vraagstellingen dienen geformuleerd worden voor een vervolgonderzoek?

3 Methode en strategie

3.1 Randvoorwaarden uitbraak verharding.

De funderingen onder het straatniveau worden niet verwijderd of op andere manieren gemanipuleerd. Hetzelfde geldt voor eventueel aanwezige kelders, citernes of andere ondergrondse structuren, die nu niet gekend zijn en aan het licht zouden komen bij de afbraak. Verder moet op dergelijke manier te werk worden gegaan dat het vrijgekomen terrein niet of in zeer beperkte mate betreden wordt door zwaar materieel als dumpers en graaf- en breekmachines.

3.2 Prospectie met ingreep in de bodem

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van **2 proefputten** gezien de ligging van het plangebied in een stedelijke context met een complexe verticale stratigrafie, de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Specifiek wordt verwezen naar hoofdstukken 8.6.1 en 8.6.3 van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik

van metaaldetectoren (versie 4.0). Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Volgende configuratie wordt voorgesteld:

- **Proefput 1 (5mx5m):** Deze proefput is gesitueerd centraal binnen het grootste plantvak. De verwachting bestaat hier uit grondvaste resten en bodemsporen.
- **Proefput 2 (4m x 4m):** Deze proefput wordt aangelegd in het plantvak in het zuiden van het projectgebied tegen de straatzijde. Ook hier bestaat de verwachting uit grondvaste resten en bodemsporen.

Figuur 2: Voorstel proefputten weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Indien de onderzoeksvragen op basis van bovenstaande proefputten en proefsleuven niet afdoende kunnen beantwoord worden, dan kan de uitvoerende erkende archeoloog er tijdens het veldonderzoek voor opteren om extra proefputten of proefsleuven aan te leggen, of de bestaande put uit te breiden, om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. In elke proefput wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht tot op moederbodem (indien nodig door middel van een sondering/boring). Het aantal vlakken en de aanlegdieptes worden tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider. In het geval van diep uitgegraven contexten (bvb. waterputten) worden de uitgravingsdieptes aan de hand van boringen achterhaald. Bij het aantreffen van resten van ambachtelijke activiteiten moet indien nodig een specialist geraadpleegd worden. Een selectie van het sporenbestand moet onderzocht worden om uitspraken te kunnen doen in functie van een vervolgonderzoek. De kwetsbare sporen worden afgedekt. In elke proefput worden minstens twee profielwanden geregistreerd in functie van de stratigrafische opbouw. Elk archeologisch vlak wordt gecontroleerd op de aanwezigheid van metalen voorwerpen met behulp van een metaaldetector. De geldende veiligheidsvoorschriften worden ten allen tijde gerespecteerd. Zo moet de omvang van de proefput zich evenredig verhouden tot de diepte van het aanlegvlak. Indien nodig wordt de proefput uitgebreid en in trappen aangelegd. Uitvoerend personeel dat werkzaamheden uitvoert in de nabije omgeving van een draaiende graafmachine moeten visueel duidelijk herkenbaar zijn zoals gebruikelijk.

3.3 Eindcriteria en uitzonderingsmodaliteiten

De prospectie wordt als succesvol beschouwd, indien alle waargenomen archeologische sporen op een wetenschappelijke wijze onderzocht zijn, er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en het eindrapport wordt opgeleverd.

De uitvoering van het proefputtenonderzoek gebeurt volgens de Code van Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Deze eventuele maatregelen worden bepaald door de erkend archeoloog.

3.4 Competenties

Het veldwerkteam bestaat minimaal uit:

- een veldwerkleider onder begeleiding van een erkend archeoloog, deze veldwerkleider beschikt over voldoende ervaring in stedelijke contexten in Vlaanderen. Minimaal heeft hij/zij 2 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.
- één assistent-archeoloog, hij/zij heeft minstens 1 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.

Voor de begeleiding van de opdracht dient de veldwerkleider zich te laten ondersteunen door één of meerdere specialisten en regiodeskundigen, die hem bijstaan bij de uitvoering van de prospectie indien deze expertise intern niet beschikbaar is. Deze specialist beschikt over een aantoonbare en ruime ervaring met stadskernonderzoek in het algemeen en binnen de stad Gent in het bijzonder.

Het projectteam wordt daarenboven bijgestaan door een aardkundige. De aardkundige ondersteunt de archeologen bij de analyse van de bodemkundige/landschappelijke context en bij de interpretatie van sporen en structuren.

3.5 Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het onderzoek conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

4 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2022

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

.

